

Vedlegg

Nasjonale datadomener 2025 - 2026

Bakgrunn og utfordringer

I samfunnet er det etter hvert større forståelse for, og anerkjennelse av, **dataenes** betydning og verdi. Like fullt finnes mange identifiserte utfordringer, blant disse er:

- Overordnet forståelse og begrepsapparat er ikke omforent, felles og entydig – dette forhindrer effektiv samhandling, både i tjenestens løsninger og i utvikling/forvaltning.
- Dataenes eierskap, kvalitet, formål og bruksområder er ikke tilstrekkelig kartlagt og/eller kjent.
- Data og datadefinisjoner hensyntas ikke tidlig nok i utviklings- og forvaltningsoppgaver – dette medfører blant annet manglende kjennskap til mulige synergieffekter i utvikling.
- Ledere, beslutningstagere og forretningsutviklere har opparbeidet en viss forståelse for betydningen og verdien av data og informasjon, men mangler den omforente terminologien og felles etablerte modeller for fagområdene.
- I sum gir de ovenstående punktene svekket grunnlag for styring, prioritering, utvikling, analyser og utnyttelse av kunstig intelligens.

I tillegg til å spesifisere og detaljere informasjonsmodeller er det viktig å kunne knytte egenskaper til datadefinisjoner og data. Slike egenskaper skal gjøre det enklere blant annet å identifisere, gjenfinne, måle og bruke data.

Det er også et mål å øke dataenes tilhørighet i et slikt større bilde – og derigjennom tydeliggjøre dataenes betydning og verdi, og øke forståelse.

Datadomener – hva er det?

For å oppnå effekter som kan bedre utfordringsbildet kan det være formålstjenlig å:

- oppdele det totale fagområdet i overordnede og delvis mer detaljerte informasjonsområder – vi benevner disse datadomener og -subdomener
- knytte egenskaper/assosiasjoner til disse domenenene

Datadomenes inndelingskriterier vil i stor grad være bestemt av fagmessige egenskaper, og der systemer, løsninger, teknologi, funksjoner og aktører i utgangspunktet ikke skal påvirke kriteriene. Data skal ikke betraktes som eiendeler i eller tilhørende systemene.

På det mest overordnede vil inndelingen være basert på felles, nasjonale kriterier. Lenger ned i inndelingen vil virksomhetene kunne sette egne kriterier og egenskaper, dog i kontrollerte, samordnede former.

Inndelingskriteriene bør i størst mulig grad følge klassifikasjonsprinsippene (MECE¹), slik at man unngår overdekning, sikrer kompletthet, og ved nedbryting oppnår en hierarkisk struktur.

Eksempel på inndeling som *kan* utgjøre overordnede domener innen helse- og omsorgssektoren er vist i Figur 1.

¹ Mutually exclusive, collectively exhaustive. Gjensidig utelukkende og kollektivt uttømmende.

Datadomener helse- og omsorgssektoren

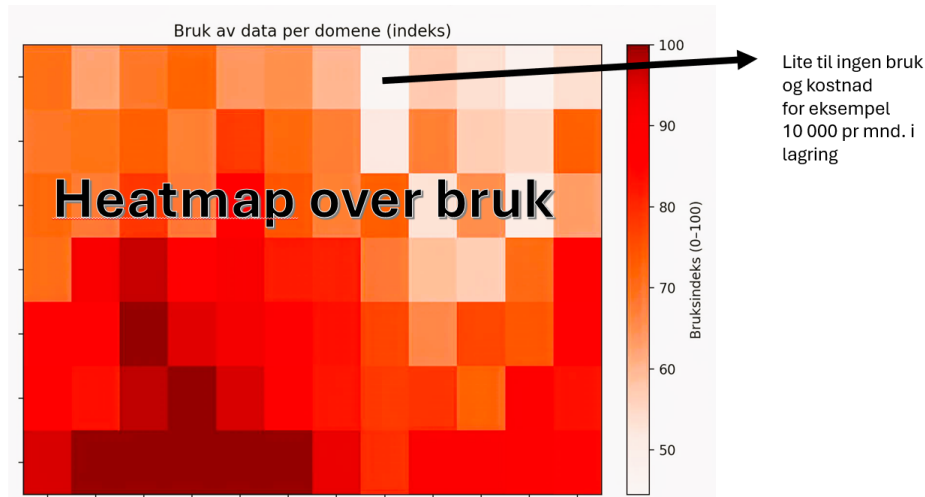
Figur 1 Oversikt over domener

Antatte egenskaper og knytninger som kan bidra til å styrke informasjonsområdet i den totale forvaltningen:

- Eierskap til data
Hvem har ansvar for aktiviteter og tiltak for å sikre riktig og kjent kvalitet, utnyttelse og sikring av data?
- Kvalitet på data
Beskrivelse av kvaliteten på data i form av: nøyaktighet, komplettethet, konsistens, aktualitet, gyldighet og entydighet.
- Formål og bruksområde/betingelser for data
Hvilke betingelser og lovmessige begrensninger gjelder data i domenet?
- Modenhet på data
Utnyttes data på en god måte i hele livssyklusen?
- Utbredelse og bruk av data i systemer, løsninger og hos aktører
– og hvordan/hvor data inngår i verdikjeder
- Utvikling/initiativer der data inngår
Hvilke mulige synergier finnes som er tidsbesparende eller kvalitetsfremmende?
- Styring, prioritering, identifisering av smertepunkter, fastsettelse av relevans, mm.

Eksempel på egenskap for datadomene

Vi tar utgangspunkt i en heatmap over bruk og undersøker kostnaden for et gitt domene. En heatmap eller varmekart er en visuell fremstilling av data der farger brukes for å vise intensitet. Her viser vi aktivitet i form av bruken av data med en rød farge, jo rødere farge jo mer bruk av data.

Vi kan med utgangspunkt i brukstall for domener gå inn og undersøke kostnaden på lagringen av data innenfor et domene. Vi er kanskje spesielt interessert der hvor bruken er liten eller ingen. Fra opplysninger om bruk kan vi vurdere om data i domenet kan gå over til arkiv eller andre løsninger som gir mindre kostnad. Dersom vi også har egenskaper tilknyttet domenet som beskriver formål og bruksbetingelser kan vi vurdere om arkivering er nødvendig eller om data kan inaktiveres/slettes.

Verdier gitt av arbeidet og leveransene

De regionale helseforetakene har vært vesentlige pådrivere og behovsstillere for å etablere nasjonale datadomener. Ett eller flere av RHF-ene vil også være viktige utøvende i arbeidet. I arbeidets tidlige fase er det gjort kartlegginger av verdi, og mulig måloppnåelse/-påvirkning. Arbeidet er gjort i kompetansenettverket og internt hos Helse-Vest.

Kartleggingen har identifisert følgende overordnede verdier:

Utfordringer	Verdi
 Økte krav til helse- og omsorgssektoren For å møte endringer og krav til helse- og omsorgssektoren må vi ha mer sammenhengende tjenester, effektiv datadeling og økt åpenhet og samarbeid.	Datadomener hjelper med å finne frem til data. De gir en oversikt over hvilke data som finnes uavhengig av system og implementasjon. Dette gir god hjelp og effektiviserer oppstarten av initiativer som krever samhandling og derfor deling av data.
 Kvalitet og forståelse Data må ha kjent kvalitet og forstås på samme måte ved utveksling for å gi verdi.	Datakvalitetsarbeid starter med eierskap til data med kjent kvalitet. Datadomener kan brukes til å etablere dataeierskap over domener og slik legge til rette for arbeid med datakvalitet.
 Regulering og sikkerhet Data i helse- og omsorgssektoren er strengt regulert og skal beskyttes. Datasikkerhet er en forutsetning og gjennomsyrrer arbeidet med data.	Tydelig eierskap tilrettelagt med datadomener gir gode betingelser for arbeid med sikkerhet og overholdelse av regelverk. Domenekunnskap og tydelig ansvar kan også gi oss sporbarhet og kunnskap om endring av data over tid.
 Innovasjon og nye tjenester Mengden av data øker, det gir oss muligheter til å utvikle nye tjenester. Vi kan utnytte data på nye måter i ved hjelp av KI og maskinlæring dersom vi evner å ta hånd om dem.	For å kunne skalere og holde seg à jour med stadig økende datamengder er datadomener og eierskap nødvendig og grunnleggende. Innovasjon og nye måter å utnytte data på ved hjelp av kunstig intelligens, maskinlæring og avansert analyse krever god informasjonsforvaltning og kunnskap om data en organisasjon besitter.

En felles nasjonal oversikt over domener, tilstrekkelig rikt i omfang, detaljering og egenskapsknytninger, vil være én av flere komponenter som bidrar til å innfri overordnede effektmål i sektoren. Det vil bli jobbet mer med effektmål – og underliggende resultatmål.

Foreløpig kartlagt målhierarki er vist i Figur 2.

Figur 2 Forslag til målhierarki for datadomener

Leveranser

Foreløpig er følgende leveranser identifisert:

Datadomeners verdi og effekter

Kartlegging av antatt nytte/effekt mot identifiserte behov. Vil bidra til en anbefaling/prioritering både med hensyn til inndeling og egenskapstilknytning. Vil også kunne bidra til å identifisere det nasjonale vs. det regionale, avhengig av grad av samsvar aktørene imellom.

Prinsipper for datadomener

Definisjon av, og prinsipper for, datadomener. Kriterier for nasjonale vs. regionale forekomster, kategoriseringskriterier, detaljeringsnivå, domeneomfang, egenskaper – og evt. differensiering innen disse gitt domene eller nasjonalt vs. regionalt nivå.

Modell for datadomener

Datamodell for datadomener, med klasser, attributter, relasjoner og domenekontroll. Modellen må være tilstrekkelig metadatarik til å håndtere differensiering, flytting mellom nasjonalt og regionalt, utvikling over tid o.l. Modellen må også vise relasjoner til / sammenhenger med andre innholdsmodeller, som for begreper og informasjonsmodeller. Utarbeidelsen av modell skjer iterativt, detaljering gjøres etter behov.

Innhold av datadomener på nasjonalt nivå

Utfylling av datadomener og subdomener i gitt modell. Disse forekomstene skal være allmenngyldige i form av å være nasjonale.

Innhold av datadomener på regionalt nivå

Delvis utfylling av forekomster som er tilknyttet regionene, det vil si domener som ikke anses som nasjonale (av ulike årsaker). Leveransene her vil være fragmentariske og antagelig ha egenskap som mønstereksempler.

Veiledning for bruk av datadomener

Veiledning for bruk av datadomener – hva de skal brukes til, hva de kan brukes til, og hva de ikke kan brukes til. Veiledningen vil primært dekke de nasjonale domenene og deres subdomener. Likevel må tilstrebes at veiledningen er gjeldende for hele området.

Veiledning for videreutvikling, forvaltning av datadomener

Veiledningen for funksjoner, aktører/roller, prosesser og arenaer som er nødvendige for å kunne forvalte og videreutvikle og endre modell og innhold – og evt. endring i bruksområder.

Avhengigheter til andre initiativer

Datadomener vil delvis sammenfalle med innhold i informasjonsmodeller, arketyper, begrepskataloger, kodeverk og terminologier, mv. Datadomener vil fungere som overordnede rammer, og ikke erstatte slike eksisterende modeller, men være en bidragsyter i utforming og forvaltning av disse. Løpende avklaringer og avstemminger er uansett viktig, blant annet for å sikre konsistens, unngå motstrid, dupliseringer o.l.

EHDS er en vesentlig rammebetingelse og vil kunne påvirke arbeidet. Datadomener kan gi oss større grad av digital suverenitet, som vil kunne bidra til mer forberedt og robust interaksjon med EHDS.

EHDS har etablert noen datadomener og en tydelig deling i primær- og sekundærbruk. Når EHDS-arbeidet har kommet ett skritt videre, vil det være naturlig å vurdere om det er noe som kan brukes derfra, foreløpig fremstår domener som implisitte gjennom informasjonsmodeller.

Videre planer

Helse-Vest og Helsedirektoratet arbeider nå med en Proof of Concept på datadomener. Vi ønsker å se om vi kan få de effekter og verdi som vi tror kan være mulige. Videre arbeid blir da å løfte dette til nasjonalt nivå og få gjort leveransene sammen med de andre aktørene i kompetansenettverk og sektoren ellers. Fra Helsedirektoratet vil det fokuseres på prinsipper, modell og nasjonale datadomener i de nærmeste årene.

Vi tar utgangspunkt i områder og egenskaper der Helse Vest ser størst behov gitt dagens situasjon. I løpet av 1. kvartal 2026 vil følgende kunne leveres: domener og subdomener på ett fagområde, egenskaper knyttet til disse domenene og modell tilstrekkelig for å få innholdet representert i en strukturert, utvidbar form.